

Spis treści

Wprowadzenie	9
STUDIA I ANALIZY	
Andrzej Misiuk	
Dwie konstytucje policyjne II Rzeczypospolitej. Od ustawy z 24 lipca 1919 r. do rozporządzenia Prezydenta RP z 22 marca 1928 r.	15
Robert Litwiński	
Policjanci II Rzeczypospolitej. Zarys portretu zbiorowego.	34
Henryk Ćwiąg	
W kręgu obrony państwa. O współpracy organów bezpieczeństwa Drugiej Rzeczypospolitej w zakresie zwalczania szpiegostwa niemieckiego	56
Marek Fałdowski	
Wpływ postaw i zachowań na losy policjantów więzionych w obozie ostaszewskim	71
Maryla Fałdowska	
„Ujawnić i izolować” – losy policjantów obozów juchnowskiego i kozielskiego (lipiec 1940–czerwiec 1941)	87
Marcin Jurgilewicz, Andrzej Misiuk	
Policja Państwowa w II Rzeczypospolitej a Policja Polska w okresie II wojny światowej	105
Piotr Majer	
Funkcjonariusze Policji Państwowej i Policji Polskiej w powojennej rzeczywistości – uwagi syntetyzujące	118
Tomasz Pączek	
Praca operacyjna Milicji Obywatelskiej w świetle instrukcji służbowych (1956–1970)	139
Bolesław Sprengel	
Policyjne czynności operacyjno-rozpoznawcze w Polsce	157
Janusz Gierszewski	
Policja w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie	174

Magdalena Dobrowolska-Opala	
Zaangażowanie polskiej Policji we współpracę międzynarodową . . .	197
Autorzy	213

Contents

Introduction	9
STUDIES AND ANALYSIS	
Andrzej Misiuk Two Police Constitutions of the Second Polish Republic. From the Act of July 24, 1919 to the Ordinance of the President of the Republic of Poland of March 22, 1928	15
Robert Litwiński Police Officers of the Second Republic of Poland. An Outline of the Collective Portrait	34
Henryk Cwiąg In the Field of State Defense. The Thing About Cooperation Between the Security Forces of the Second Polish Republic in the Case of Fighting Against German Espionage	56
Marek Fałdowski Influence of Attitudes and Behaviours on the Fate of Police Officers Imprisoned in the Camp of Ostaszków	71
Maryla Fałdowska 'Expose and Isolate' – the Fate of Police Officers from Jukhnovo and Kozelsk Camps (July 1940–June 1941)	87
Marcin Jurgilewicz, Andrzej Misiuk State Police in the Second Polish Republic and the Polish Police in the Period of the Second World War	105
Piotr Majer Officers of the State Police and the Polish Police in the Post-War Reality – Synthesizing Remarks	118
Tomasz Pączek Operational Work of the Civic Militia in the Light of the Secret Instructions (1956–1970)	139
Bolesław Sprengel Polish Police Surveillance	157

Janusz Gierszewski	
The Role of the Police in the System of Preventing Domestic Violence.....	174
Magdalena Dobrowolska-Opala	
Involvement of the Polish Police in International Cooperation....	197
Authors	213

Wprowadzenie

Przedłożony tom «Studiów Politologicznych» poświęcony jest problematyce policyjnej w ujęciu historycznym. W ciągu kilku ostatnich lat przypadały „okrągłe” rocznice istotnych wydarzeń w dziejach polskich służb policyjnych. Jeszcze w czasie trwania I wojny światowej w 1915 r., gdy na ziemiach byłego Królestwa Polskiego ustępowały wojska carskie, aktywistyczne ugrupowania polityczne zaczęły tworzyć instytucje obywatelskie, w tym organizacje paramilitarne o charakterze policyjnym w postaci straży obywatelskich. Spotkały się one z pozytywnym odzewem miejscowego społeczeństwa. W samej Warszawie chęć służby w tych organizacjach zgłosiło przeszło 10 tysięcy osób (na marginesie, obecnie tylu policjantów pełni służbę na terenie miasta stołecznego Warszawy). Dzięki doświadczeniom i dorobkowi tych formacji udało się w sposób wystarczający zapewnić bezpieczeństwo i porządek publiczny na terenach objętych okupacją wojsk państw centralnych. Wielu członków Straży Obywatelskich, a później Milicji Miejskich odgrywało bardzo ważną rolę w tworzeniu niepodległych służb policyjnych. Wśród nich należy wymienić Mariana Borzęckiego, przyszłego komendanta głównego Policji Państwowej. W okresie międzywojennym uważano rok 1915 jako istotną datę w powstawaniu własnych, niezależnych od zaborców instytucji porządkowych, dlatego też zorganizowano w 1925 r. obchody dziesięciolecia polskiej „służby bezpieczeństwa”¹.

Kolejnym ważnym wydarzeniem było odzyskanie niepodległości w listopadzie 1918 r. Tworzenie się nowej państwowości polskiej było trudnym i żmudnym procesem. Składały się na niego walki zbrojne o kształt terytorialny, aktywność dyplomatyczna na arenie międzynarodowej, formowanie się gospodarki narodowej i społeczeństwa polskiego, a przede wszystkim tworzenie systemu ustrojowego, włącznie z uchwaleniem ustawy zasadniczej w 1921 r. Istotną częścią instytucji państwa polskiego były służby policyjne, które zaczęto powoływać już w listopadzie 1918 r., poczynając od instytucji centralnych kończąc na jednostkach policyjnych na szczeblu lokalnym.

---

¹ Tak przed wojną określano instytucje policyjne.

Ostatnim wydarzeniem, mającym wpływ na ostateczny kształt służb policyjnych w odrodzonej Rzeczypospolitej było uchwalenie ustawy o Policji Państwowej w dniu 24 lipca 1919 r., która wieńczyła proces scalania formacji policyjny w jeden państwowy podmiot. Ta data stanowi dla współczesnych policjantów ważny punkt, gdyż od połowy lat 90. XX wieku jest ustawowym świętem Policji.

Tak więc stulecie polskiej policji ma swoje korzenie w kilku wydarzeniach z najnowszej historii naszego kraju. Jak odradzenie się państwa polskiego było procesem, tak tworzenie instytucji policyjnych wymagało dużego wysiłku od ich organizatorów.

Przedstawione w tym numerze artykuły wybitnych znawców problemu ukazują wybrane problemy i zagadnienia z tego stuletniego procesu zmian i rozwoju polskich służb policyjnych.

Artykułem otwierającym, odnoszącym się do pierwszej części niniejszego numeru «Studiów Politologicznych», tj. do analiz naukowych związanych z kształtowaniem się polskich sił policyjnych w okresie międzywojennym, jest praca przygotowana przez Andrzeja Misiuka. W treści opracowania *Dwie konstytucje policyjne II Rzeczypospolitej. Od ustawy z 24 lipca 1919 r. do rozporządzenia Prezydenta RP z 22 marca 1928 r.* znalazło się wiele cennych uwag o charakterze prawnym, które zostały zestawione z historycznymi przesłankami przyjmowania rozwiązań organizacyjnych i prawnych przez ówczesnych decydentów, pracujących na rzecz stworzenia, a później poprawy funkcjonowania, Policji Państwowej. Dzięki uporządkowanemu i klarownemu sposobowi prowadzenia wywodu, artykuł otwierający wprowadza Czytelników do zagadnień szczegółowych, podejmowanych następnie przez kolejnych autorów. Tekstem precyzującym wspomniane aspekty jest artykuł Roberta Litwińskiego, w którym w syntetycznej formie przedstawiono stan liczbowy, wykształcenie i przygotowanie do służby funkcjonariuszy Policji Państwowej. Autor zadbał o interesujące omówienie stanu korpusu policyjnego, co koresponduje z prawnym ujęciem kształtowania się Policji Państwowej. Robert Litwiński w artykule pt. *Policjanci II Rzeczypospolitej. Zarys portretu zbiorowego* w sposób przemyślany zilustrował więc portret zbiorowy policjantów okresu II RP, odnosząc go do strat i korzyści wynikających z decyzji politycznych oraz ze zmian prawnych w przedmiocie kształtu organizacyjnego Policji Państwowej na przestrzeni kolejnych lat. Kolejną ciekawą i uszczegóławiającą perspektywę badawczą zaproponował Henryk Cwiąg, który zajął się poszerzonym ujęciem współpracy podmiotów odpowiedzialnych za obronność państwa, w tym za działania o charakterze wywiadowczym i kontrwywiadowczym. Autor analizy *W kręgu obrony*

państwa. O współpracy organów bezpieczeństwa II Rzeczypospolitej w zakresie zwalczania szpiegostwa niemieckiego uwzględnił aktywność Policji Państwowej i zestawił ją z potrzebami artykułowanymi przez: Oddział II Sztabu Głównego Wojska Polskiego, Straż Celną, Straż Graniczną oraz wojewodów. Dzięki takiemu podejściu możliwe było wykazanie braków i niedociągnięć oraz potencjalnych obszarów do poprawy dla działań policyjnych w zakresie zwalczania wrogich Polsce sił wywiadowczych państw sąsiednich oraz w kwestiach pozyskiwania informacji przydatnych polskiemu wywiadowi wojskowemu.

Tekst Henryka Ćwięka zamyka blok zagadnień związanych z funkcjonowaniem Policji Państwowej w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Praca Marka Fałdowskiego pt. *Wpływ postaw i zachowań na losy policjantów więzionych w obozie ostaszewskim* omawia natomiast trudny okres w dziejach polskiej policji, który został odwzorowany także w artykule pt. *Ujawnić i izolować – losy policjantów obozów juchnowskiego i kozielskiego (lipiec 1940 – czerwiec 1941)* autorstwa Maryli Fałdowskiej. Pierwszy z wymienionych tekstów koncentruje się na analizie postaw i zachowań policjantów, uwzględniając ich stan psychiczny i zestawiając go z podejmowanymi przez osadzonych inicjatywami oraz z nastawieniem do władz obozu i szerzej ZSRR. Sporo miejsca zajmują także odwołania do realiów życia w obozie ostaszewskim oraz stosunków panujących wewnątrz dużej grupy, jaką byli osadzeni policjanci. Odmienną perspektywę badawczą prezentuje Maryla Fałdowska, która ciężar zainteresowania rozkłada na dwie strony – z jednej zajmując się losami polskich policjantów w obozie juchnowskim i kozielskim, a z drugiej opisując szczegółowo wagę, jaką kierownictwo NKWD przywiązywało do policjantów piastujących wysokie stanowiska w Policji Państwowej. Kolejny z artykułów, tym razem noszący znamiona analizy o charakterze porównawczym, został przygotowany przez dwóch autorów: Marcina Jurgilewicza oraz Andrzeja Misiuka. *Policja Państwowa w II Rzeczypospolitej a Policja Polska w okresie II wojny światowej* w uporządkowany sposób prezentuje powołanie i funkcjonowanie Policji Państwowej w II RP wraz z uwzględnieniem, przełomowych dla tej formacji, ustaw, dekretów i wydarzeń, takich jak m.in. przewrót majowy. Następnie autorzy płynnie przechodzą do drugiej części, w której opisują formacje policyjne funkcjonujące po agresji na Polskę, głównie na terenach okupowanych przez Niemcy. Skupiają się na losach policjantów, kładąc nacisk na tzw. policję granatową – jej strukturę, zadania oraz formy zachowania polskiego charakteru.

Pracą łączącą poprzednie dwa bloki tematyczne z kolejną odsłoną problematyki niniejszego wydania «Studiów Politologicznych» jest arty-

kuł Piotra Majera pt. *Funkcjonariusze Policji Państwowej i Policji Polskiej w powojennej rzeczywistości – uwagi syntetyzujące*. Autor w sposób rzetelny przedstawia rozbudowane ujęcie sytuacji społeczno-zawodowej, w jakiej znaleźli się emerytowani oraz czynni zawodowo funkcjonariusze Policji Państwowej i Policji Polskiej Generalnego Gubernatorstwa po zakończeniu II wojny światowej. Dzięki precyzyjnemu odwołaniu się do katalogu regulacji prawnych i literatury przedmiotu możliwe stało się odtworzenie procesu kształtowania się Milicji Obywatelskiej z uwzględnieniem wpływu przedwojennych kadr policyjnych na wyszkolenie jej funkcjonariuszy. Poprzez interesujący wywód na temat zmian prawnych w zakresie uposażeń emerytalnych i możliwości pracy byłych policjantów, Autor przedstawił ważny głos w dyskusji na temat rozliczeń i sprawiedliwego osądu działań funkcjonariuszy Policji Państwowej i Policji Polskiej Generalnego Gubernatorstwa. W obszarze tematyki wiążącej się z funkcjonowaniem Milicji Obywatelskiej pozostaje także Tomasz Pączek, który w artykule *Praca operacyjna Milicji Obywatelskiej w świetle instrukcji służbowych (1956–1970)* odtwarza proces poszukiwań nowego modelu pracy operacyjnej dla Milicji Obywatelskiej. Autor koncentruje się na szczegółowej analizie struktur organizacyjnych formacji odpowiedzialnych za realizację pracy operacyjnej oraz omawia zadania wykonywane w tym obszarze przez funkcjonariuszy. Odwołuje się również do werbunku osób na potrzeby wskazanego typu pracy policyjnej. Dzięki analizie instrukcji operacyjnych powstałych po 1956 r. i zestawieniu ich z dokumentami z kolejnych lat, Czytelnik może poznać taktykę pracy operacyjnej Milicji Obywatelskiej w zwalczaniu przestępczości kryminalnej.

Ostatni z bloków tematycznych tego numeru «Studiów Politologicznych» dotyczy formacji policyjnej funkcjonującej obecnie. Trzy ostatnie artykuły przedstawiają odrębne ujęcia, pokazujące różnorodność analizowanej problematyki. Pierwsza z prac pt. *Policyjne czynności operacyjno-rozpoznawcze w Polsce*, przygotowana przez Bolesława Sprengela, definiuje pojęcie pracy operacyjnej, włączając w to jej elementy składowe, z głównym naciskiem położonym na rozpoznanie operacyjne oraz inwigilację. Istotnym elementem analizy jest ponadto przedstawienie ewolucji regulacji prawnych dotyczących pracy operacyjnej (począwszy od ustawy o Komisji Policji z 1791 r., a skończywszy na nowelizacji z 2016 r.) wraz z możliwościami wykorzystania jej efektów w trakcie procesu. Drugą z odsłon współczesnego wizerunku polskiej Policji prezentuje artykuł Janusza Gierszewskiego pt. *Policja w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie*. Podejmuje on tematykę przemocy w rodzinie i rolę, jaką w systemie jej zapobiegania spełnia Policja, przechodząc od wprowadzenia

definicyjnego do działań i środków przedsięwziętych w celu jej ograniczenia. Pomimo skoncentrowania się na zadaniach Policji, w artykule zostały opisane też inne podmioty (ośrodki i instytucje) biorące udział w zwalczaniu przemocy w rodzinie. Godne uwagi w pracy Janusza Gierszewskiego jest również wskazanie na miejsce Policji w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie, poparte szeroko skomentowanymi badaniami z zewnętrznych źródeł. Pracą zamykającą całość publikacji jest artykuł Magdaleny Dobrowolskiej-Opały pt. *Zaangażowanie polskiej Policji we współpracę międzynarodową*, skupiający się na analizie prawnej rozpatrywanej w kontekście instytucjonalnym i jednostkowym. Autorka zdefiniowała nie tylko przejawy aktywności wynikającej z polskich regulacji, ale także te mające swoje źródło w unijnych wytycznych oraz przedsięwzięciach organizacyjnych. Główną osią artykułu jest interpretacja zapisów ustawy o Policji zestawionych z wybranymi przejawami współpracy polskich sił policyjnych z państwami sąsiadującymi oraz w ramach wspólnych unijnych inicjatyw, szczególnie tych sformalizowanych na drodze porozumień, umów międzynarodowych.

Magdalena Dobrowolska-Opała, Andrzej Misiuk